

Till Ålands lagting

REMISSVERSION
19.3.2024

Tillfälligt likviditetsstöd till kommuner

Huvudsakligt innehåll

Landskapsregeringen föreslår att lagtinget antar en landskapslag om tillfälligt likviditetsstöd till kommuner. Likviditetsstödet kan beviljas en kommun vars ekonomiska problem är så svåra att den till följd av likviditetsbrist inte längre kan garantera den lagstadgade servicen till invånarna. Stödet är avsett att beviljas i ett läge där kommunen själv redan har vidtagit alla till buds stående åtgärder för att kunna klara av att upprätthålla servicen.

Syftet med likviditetsstödslagen är att garantera medborgarna i alla kommuner lagstadgade rättigheter. Likviditetsstödet beviljas enligt prövning av landskapsregeringen efter att medel har upptagits i budgeten.

Den föreslagna lagen är avsedd att vara tidsbestämd så att den kan tillämpas under den tid det tar att få kriskommunslagstiftningen på plats. Enligt förslaget ska lagen tillämpas under åren 2024–2026.

INNEHÅLL	
Huvudsakligt innehåll	1
Allmän motivering	3
1. Bakgrund	3
1.1 Målsättningar i regeringsprogrammet	3
1.2 Kommunernas ekonomi	3
2. Landskapsregeringens överväganden och förslag	3
3. Förslagetts effekter	4
4. Beredning och ikraftträdande.....	5
Detaljmotivering	5
Landskapslag om tillfälligt likviditetsstöd till kommuner	5
Lagtext	7
L A N D S K A P S L A G om tillfälligt likviditetsstöd till kommuner.....	7

Allmän motivering

1. Bakgrund

1.1 Målsättningar i regeringsprogrammet

Landskapsregeringen betonar i sitt regeringsprogram att kommunerna levererar viktig närservice till sina invånare och att alla på Åland ska ha tillgång till lagstadgade rättigheter när det gäller kommunal service. Samtidigt konstaterar landskapsregeringen också att den kommunala vardagen blir alltmer komplex samtidigt som den ekonomiska situationen i flera kommuner är utmanande. I regeringsprogrammet aviseras att en kriskommunslagstiftning ska framtas i syfte att skydda de enskilda individerna i de fall en kommun av ekonomiska skäl inte längre kan utföra sina lagstadgade åtaganden. I det sammanhanget understryks att kommunerna ändå har ett ansvar att genom egna proaktiva insatser försöka undvika en sådan situation. Avsikten är att ett sådant lagförslag ska kunna lämnas till lagtinget under 2024 för att lagstiftningen ska kunna träda i kraft vid ingången av 2026. I första hand ska dock en likviditetsstödslag antas i syfte att garantera medborgarna i alla kommuner lagstadgade rättigheter.

1.2 Kommunernas ekonomi

En sammanställning av kommunernas budgetar för 2024¹ visar att de förväntar sig en ökning av verksamhetsintäkterna med 3,4 miljoner till 70,9 miljoner euro sammantaget i jämförelse med året innan. Under samma period förväntas verksamhetskostnaderna öka med 11,4 miljoner jämfört med 2023 till 241,1 miljoner. Av verksamhetskostnaderna utgör personalutgifterna den största andelen och uppgår till 44 procent. För 2024 beräknas personalutgifterna bli 12,2 miljoner högre än i 2022 års bokslut.

Samtidigt beräknas de sammanlagda skatteintäkterna uppgå till nästan 115 miljoner, vilket är en minskning med 12,9 miljoner jämfört med bokslutet 2022. Jämför man med budgeten för 2023 är det en minskning med 13,0 miljoner euro. Tre kommuner Föglö, Jomala och Vårdö budgeterar högre skatteintäkter för 2024 jämfört med bokslutet 2022, alla övriga kommuner förväntar sig lägre skatteintäkter.

Totalt sett förväntar sig kommunerna högre landskapsandelar jämfört med bokslutet 2022. En orsak till ökningen från bokslutet 2022 är att basbeloppet justerades inför 2023 års landskapsandelar vilket även höjer landskapsandelarna för 2024. Sammantaget budgeteras 45 miljoner euro i landskapsandelar, vilket är nästan tio miljoner mer än i 2022 års bokslut. Vid jämförelse med budgeten för 2023 är ökningen fem miljoner euro.

Kommunernas sammanlagda årsbidrag beräknas till minus tio miljoner, en minskning jämfört med bokslutet 2022 med nästan 24 miljoner euro. Jämför man med budgeten (inklusive tilläggsbudget) för 2023 är det en minskning med drygt 16 miljoner euro. Alla kommuner förutom Sottunga och Sund förväntar sig ett negativt årsbidrag. Endast Sund har ett årsbidrag som är högre än avskrivningarna. Det sammanlagda resultatet för räkenskapsperioden 2024 budgeteras till -22,9 miljoner. I 2022 års bokslut var resultatet 1,4 miljoner euro. Alla kommuner utom Sund förväntar sig ett minusresultat. Sund budgeterar sitt resultat för räkenskapsperioden till 75 tusen euro.

2. Landskapsregeringens överväganden och förslag

För närvarande är det ingen kommun som befinner sig i en akut likviditetskris. Under tiden fram tills att kriskommunslagstiftningen har trätt i kraft och kan tillämpas kan det emellertid uppstå situationer där någon kommun

¹ Statistikmeddelande 2024:1, Ålands statistik- och utredningsbyrå

hamnar i en ekonomiskt ohållbar situation till följd av bristande likviditet. I nuläget har landskapsregeringen ingen laglig grund för att stödja en kommun ekonomiskt i en sådan situation. Med hänvisning till det samt till regeringsprogrammet föreslår landskapsregeringen att en landskapslag om likviditetsstöd till kommunerna antas.

En liknande lag om tillfälligt likviditetsstöd till kommuner tillämpades under åren 2021 och 2022². Liksom enligt den tidigare lagen ska stödet kunna beviljas en kommun vars ekonomiska problem är så svåra att den till följd av likviditetsbrist inte längre kan garantera den lagstadgade service som invånarna har rätt till. Stödet är avsett att vara en sistahandslösning, som kommer i fråga först efter att kommunen själv uttömt alla möjligheter att upprätthålla sin likviditet så att servicen inte äventyras. Till skillnad från i den tidigare lagen understryks i detta förslag att det kan innebära att kommunen i första hand måste ta lån för att bibehålla sin likviditet. Det betyder dock inte att kommunen ska tvingas att höja sin inkomstskattesats till en nivå som är avsevärt högre än det åländska genomsnittet.

Målsättningen med lagstiftningen är att på kort sikt trygga den lagstadgade servicen till invånarna när en kommun inte längre har råd att bedriva sin verksamhet. Det föreslagna likviditetsstödet är därför uttryckligen tillfälligt och således inte avsett att lösa kommunens ekonomiska problem på längre sikt. För att kunna lösa en kommuns ekonomiska problem på längre sikt kan det bli aktuellt för landskapsregeringen att ta initiativ till en särskild kommunindelningsutredning enligt kommunstrukturlagen (2019:29) för Åland, om inte kommunen själv gör det. Enligt kommunstrukturlagen kan landskapsregeringen på eget initiativ fatta beslut om att en sådan utredning ska genomföras. Beslutet kan också fattas på framställning av en kommun. Enligt lagen har kommunerna en generell skyldighet att medverka i en sådan utredning. Denna skyldighet gäller således alla kommuner oberoende av om de beviljas tillfälligt likviditetsstöd eller inte.

Lagen om tillfälligt likviditetsstöd föreslås vara tidsbegränsad så att stöd kan beviljas fram till att kriskommunslagstiftningen kan börja tillämpas. Inom ramen för den lagstiftningen kommer det att ingå ett stöd som motsvarar det här föreslagna likviditetsstödet och som ska vara tillgängligt för kommuner under den tid ett utvärderingsförfarande pågår. Avsikten är att kriskommunslagstiftningen ska träda i kraft vid ingången av 2026, vilket innebär att ett förfarande enligt den kan inledas tidigast under hösten samma år. Med hänvisning till det föreslås att tillfälligt likviditetsstöd med stöd av den här föreslagna lagen ska kunna beviljas för tiden fram till utgången av 2026.

3. Förslagets effekter

Förslaget innebär att landskapet under perioden fram till utgången av 2026 kommer att ha ett verktyg när det gäller att trygga invånarnas rätt till lagstadgad service i situationer där kommunen på grund av likviditetsbrist inte kan göra det. Detta minskar risken för att enskilda behandlas ojämnt beroende på i vilken kommun de är bosatta. Samtidigt innebär det här att landskapets kostnader kommer att kunna öka under den angivna tidsperioden.

Förslaget ökar de administrativa uppgifterna vid den allmänna förvaltningens finansavdelning där ansökan om stöd från kommunerna ska behandlas och där även uppföljningen av beviljade stöd ska hanteras.

I vilken grad kostnaderna och de administrativa uppgifterna ökar för landskapsförvaltningen är helt och hållet beroende på i vilken utsträckning kommuner kommer att ansöka om tillfälligt likviditetsstöd samt i vilken omfattning stöd kommer att beviljas. I vilken mån den föreslagna lagen har påverkan på miljön, effekter för jämställdheten eller barnkonsekvenser är knappast

² Landskapslag (2021:63) om tillfälligt likviditetsstöd till kommuner

möjligt att avgöra, eftersom det sist och slutligen beror på hur kommunen väljer att använda ett beviljat likviditetsstöd. Att den kommunala servicen kan upprätthållas är dock generellt att betrakta som positivt sett ur dessa perspektiv.

4. Beredning och ikraftträdande

Lagförslaget har beretts vid lagberedningen. Det har skickats på remiss till kommunerna och Ålands kommunförbund.

Avsikten är att den föreslagna lagen om tillfälligt likviditetsstöd till kommuner ska kunna träda i kraft under hösten 2024. Stöd kommer således att vid behov kunna beviljas enligt lagen i slutet av detta år och under 2025–2026.

Detaljmotivering

Landskapslag om tillfälligt likviditetsstöd till kommuner

1 § *Lagens tillämpningsområde.* Den föreslagna lagen innehåller bestämmelser om tillfälligt ekonomiskt stöd till kommuner som befinner sig i en ytterst svår ekonomisk situation och därmed inte kan upprätthålla sin likviditet. Med det avses att kommunens ekonomiska situation som helhet är svår och där de åtgärder som rimligtvis kan krävas för att komma till rätta med den redan har vidtagits av kommunen.

Det föreslagna likviditetsstödet ska kunna beviljas i den mån anslag för det har godkänts av lagtinget i ett budgetbeslut.

2 § *Tillfälligt likviditetsstöd.* I den föreslagna paragrafen preciseras under vilka förhållanden en kommun kan beviljas tillfälligt likviditetsstöd. Förutom att kommunens ekonomiska situation som helhet ska betraktas som ytterst svår, förutsätts att kommunen befinner sig i ett läge där den lagstadgade servicen till invånarna inte längre kan garanteras till följd av likviditetsbrist.

Det tillfälliga likviditetstödet beviljas enligt prövning av landskapsregeringen. Vid prövningen har landskapsregeringen att ta ställning till två olika aspekter: dels hur svår den aktuella kommunens ekonomiska situation som helhet är dels hur allvarlig likviditetsbristen är. I praktiken kommer det bland annat att bli frågan om att bedöma om kommunen har vidtagit alla tillgängliga åtgärder eller om det finns ytterligare åtgärder som skulle kunna leda till en förbättring av situationen. Vilka åtgärder som krävs innan likviditetsstödet kan bli aktuellt kommer i viss mån att variera beroende på övriga förhållanden i kommunen. I regel kommer det att förutsättas att kommunen i första hand tar lån för att upprätthålla sin likviditet. En liten kommun med allvarliga ekonomiska problem och lågt befolkningsunderlag kommer dock knappast att beviljas lån utan landskapsgaranti. I ett sådant undantagsfall kan bedömningen vara att likviditetsstöd beviljas oberoende av kommunens skuldsättningsgrad.

Vid prövningen kommer det också att bli frågan om att bedöma om ett ekonomiskt stöd är nödvändigt för att kortsiktigt trygga kommuninvånarnas rätt till lagstadgad service. Om det exempelvis är frågan om en omedelbar likviditetsbrist som gör att kommunen inte kan betala löner eller fakturor inom den närmaste tiden är sannolikheten hög att invånarnas rätt till service äventyras.

3 § *Beviljande och utbetalning.* Landskapsregeringen fattar beslut om att bevilja tillfälligt likviditetsstöd efter en ansökan från kommunen. I lagen specificeras inte vilka uppgifter som ska ingå i ansökan eftersom det kan variera från fall till fall, beroende på vilken situation den aktuella kommunen befinner sig i och vilka förhållanden som har lett till den. Landskapsregeringen

ska dock ha rätt att få de uppgifter från kommunen som behövs för att kunna göra de bedömningar som behandlingen av ansökan förutsätter.

För att underlätta uppföljningen av stödet och den effekt det har på kommunens ekonomiska situation föreslås att det ska kunna beviljas för högst sex månader åt gången samt att det ska betalas ut en gång i månaden.

4 § *Uppföljning och redovisning.* Enligt förslaget ska landskapsregeringen samtidigt som beslut fattas om beviljande av tillfälligt likviditetsstöd, även fatta beslut om uppföljningen av stödet och kommunens rapporteringsskyldighet vad gäller hur stödet används. Det här innebär inte att landskapsregeringen kan ställa specifika villkor för användningen av stödet.

5 § *Återbetalning och avbrytande av utbetalning.* Enligt förslaget ska en kommun som beviljats likviditetsstöd kunna bli återbetalningsskyldig om beviljandet har skett på felaktiga grunder eller om kommunen inte redovisar hur stödet används.

Att beslut om beviljande har skett på felaktiga grunder avser förhållandena vid tidpunkten för beslutsfattandet. Om förhållandena ändrar efter att likviditetsstödet har beviljats kan det i regel inte anses att beslutet fattades på felaktiga grunder. Stödet kan till exempel inte återkrävas i en situation där skatteintäkterna oförutsett ökar till följd av att skatter redovisas till kommunen efter att stöd har beviljats, även om skatterna hänför sig till tiden före beviljandet. I en sådan situation föreslås i stället att landskapsregeringen ska kunna låta bli att betala ut ett redan beviljat stöd om det då visar sig att kommunens ekonomiska situation inte längre är så svår att stödet är nödvändigt. Den del av likviditetsstödet som redan betalats ut ska dock i det fallet inte återkrävas.

6 § *Ikraftträdande.* Enligt förslaget är lagen temporär och gäller stöd fram till utgången av 2026. Det innebär att ett tillfälligt likviditetsstöd som beviljas med stöd av lagen ska avse tiden fram till och med den 31 december 2026. Stöd enligt lagen kan således inte hänföra sig till eller betalas ut under januari 2027 eller senare även om ett beslut om beviljande skulle fattas före detta datum. Däremot kan lagens bestämmelser om återkrav tillämpas på beviljade stöd även efter utgången av 2026.

Lagtext

Landskapsregeringen föreslår att följande lag antas.

LANDSKAPSLAG om tillfälligt likviditetsstöd till kommuner

I enlighet med lagtingets beslut föreskrivs:

1 §

Lagens tillämpningsområde

I denna lag finns bestämmelser om tillfälligt ekonomiskt stöd till kommuner som befinner sig i en ytterst svår ekonomisk situation och därmed inte kan upprätthålla sin likviditet.

Stöd enligt denna lag kan beviljas om anslag för det har tagits upp i Ålands budget.

2 §

Tillfälligt likviditetsstöd

Landskapsregeringen kan bevilja ett tillfälligt likviditetsstöd till en kommun som är i en så svår ekonomisk situation att den till följd av bristande likviditet inte längre kan garantera den lagstadgade servicen till invånarna. Stödet beviljas först efter att kommunen själv har vidtagit alla tillgängliga åtgärder för att upprätthålla likviditeten.

3 §

Beviljande och utbetalning

Beslut om tillfälligt likviditetsstöd fattas efter ansökan från kommunen. Kommunen ska lämna de uppgifter till landskapsregeringen som behövs för behandlingen av ansökan.

Det tillfälliga likviditetsstödet beviljas för högst sex månader åt gången och betalas ut månadsvis.

4 §

Uppföljning och redovisning

I samband med beviljande av ett tillfälligt likviditetsstöd ska landskapsregeringen besluta om uppföljningen av det beviljade stödet och om hur kommunen ska redovisa användningen av det.

5 §

Återbetalning och avbrytande av utbetalning

Landskapsregeringen kan besluta att kommunen ska återbetala hela eller en del av det tillfälliga likviditetsstödet om beslutet om beviljande av stödet fattades på felaktiga grunder eller om kommunen inte redovisar användningen av stödet på föreskrivet sätt.

Landskapsregeringen kan besluta att ett beviljat likviditetsstöd inte ska betalas ut om de förhållanden som rådde vid tidpunkten för beviljandet har förändrats så att kommunen inte längre befinner sig i en sådan situation som avses i 2 §.

6 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den... och gäller tillfälligt likviditetsstöd som beviljas för tiden fram till och med den 31 december 2026.

En anhållan om ekonomiskt stöd som har lämnats in av en kommun före lagens ikraftträdande kan behandlas enligt lagen.

Mariehamn den

L a n t r å d

Katrin Sjögren

Föredragande minister

Mats Perämaa